

הנביא אלישע חתח השפעת קודמו, אליהו

צבי ורצברגר

על הנביאים אליהו ואלישע אנו קוראים בספרים מלכים א' ומלכים ב' לאורך חמישה-עשר פרקים (מלכים א' י"ז - כ"א, מלכים ב' א' - ט') וכן מות אלישע במלכים ב' י"ג ומכתב מאליהו ליהורם מלך יהודה בדברי הימים ב' כ"א). מספר הפרקים המוקדשים לכל נביא שונה פחות או יותר. כשבמלכים ב' פרק ב' מתוארת ההחלפה שביין אליהו ואלישע.

על אליהו אין התנ"ך מספר כל חומר רקע, מלבד שלוש מילים: "... התשבי מיושב הגלעד" (מלכים א' י"ז א'). פגישתנו הראשונה איתו היא בנבואתו לאחאב על שנות הרעב. לאחר מכן יורד אליהו למחחרת וחי בנחל (פרק י"ז) ולפי פקודת ה' עובר אליהו לגור אצל אשה בצידון, שם עושה אליהו ניסים, הראשון שבהם - שלא חסרה האשה כלום למרות הרעב הכבד ששרר אז.

פתיחה זו להכרותנו עם אליהו הנביא באה להעיד על כל אורח חייו כפי שהוא מתבטא בהמשך הספר: עליות ומורדות: נבואות (אל אחאב, העם, אחזיה וכו') ירידה למחחרת ויאוש (רצונו למות במדבר, אימים ברצח הבאים מאחאב איזבל ואחזיה) וניסים (מנס החייאת הילד ועד נס קריעת מי הירדן).

אח אלישע אנו פוגשים פעמיים, עוד לפני התמנותו לנביא. פעם אחת כשאליהו ממנה אותו למשרתו (מלכים א' י"ט) ופעם שניה כשאליהו עולה השמימה ואלישע מחליפו (מלכים ב' ב'). כבר בפגישתנו הראשונה עם אלישע אנו עדים להערצתו הרבה לאליהו הנביא: "ויעזוב את הבקר וירץ אחרי אליהו" הערצתו גדולה עד כדי כך, שהוא שואל את אליהו, האם יוכל לומר שלום להוריו. אליהו עצמו נדהם מיחס קיצוני זה של אלישע כלפיו ואומר לו: "... לך שוב כי מה עשיתי לך".

במאורע השני, שבו אנו פוגשים את אלישע, בעת עלייתו של אליהו לשמים, שוב מופגנת הערצתו הגדולה לאליהו בכך שחוזר שלוש פעמים על המשפט: "חי ה' וחי נפשך אם אעזבך". וכשמגיע רגע הפרידה ואליהו עולה השמימה, קורע אלישע את בגדיו בצערן לאחור. שאומר: "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו". מתוך ראייה כוללת של מגמת הכתוב בתיאור חי אלישע ונבואתו, נוכל להבין עד כמה שני מאורעות אלה עיצבו את חייו ונבואתו של אלישע ממות אליהו והלאה.

בבואנו לדון באישיות זו של אלישע, המושפעת מאליהו, אנו מגלים
בה כמה נקודות: -

(א) אלישע מחגלה כנביא מחולל ניסים, הרבה יותר מאליהו, כפי שמבטא
המדרש (ילקוט שמעוני, חזרה צ"ב): "נעשה ניסים לאלישע בקריעת
הירדן יותר מאליהו", וכך: "שמונה מופתים בידי אליהו ושש-עשרה
מופתים באלישע". לכאורה רואים במפורש שאלישע עולה על אליהו
בגדולתו, אולם עלינו לזכור מאיין נובעת גדולה זו של אלישע.
לשם כך, עלינו לעיין שוב בפרק ב' במלכים ב' כשאליהו נפרד
מאלישע. לפני העלמו של אליהו מבקש ממנו אלישע: "ויהי נא פי
שניים ברוחך אליי". מכאן אנו רואים שאומנם אלישע עשה ניסים
בכמות כפולה מזו של אליהו, אלא שעובדה זו נובעת מבקשתו של
אלישע ("פי שניים") מאליהו, בקשה שנחמלאה בעקבות קיום חנאיו
של אליהו: "אם תראה אותי לוקח מאיתך יהי לך כן".

ניתן למצוא בכחוב רמז לכך, שהניסים שעשה אלישע, גדולים ככל
שיהיו, נעשו תחת השפעתו הרוחנית החזקה של אליהו. באחד מניסיו
הגדולים, החייאת הילד של האשה משונם, מדגיש הכחוב (במלכים ב'
ד' ל"ה) "ויזורר הנער עד שבע פעמים ויפקח עיניו" ואח"כ "ויקרא
אל גחזי". דבר זה מזכיר לנו את הנס הגדול שעשה אליהו לעיני כל
העם בכרמל, כשירד גשם באמצע הקיץ (מלכים א' י"ח מ"ג): "ויאמר
אל נערו" - נערו מזכיר לנו את גחזי - נערו של אלישע. ואח"כ:
"ויאמר שוב שבע פעמים ויהי בשביעית ויאמר הנה עב קסנה" וכו'.
מלבד רמז זה המופיע בפסוקים עצמם. מקרה דומה של החייאת ילד
קרה אף לאליהו כשגר בכית האשה בצידון (מלכים א' י"ז).

(ב) צד נוסף בבואותיו של אלישע הוא, שבניגוד לאליהו, שתמיד הופיע
בעצמו ומיוזמתו, הרי שאלישע נקרא פעמים מספר ע"י המלכים לבוא
ולהנבא. אם נבחון לגופו של כל מקרה שבו מתבקש אלישע ע"י מלך
להנבא, נראה כי הכחוב רומז לנו בכל פעם, שלא נשכח שאלישע חי
תחת השפעתו הרוחנית של אליהו הנביא:

(1) כשיהושפט מלך יהודה קורא לאלישע להנבא, בעת מלחמת מלכי
יהודה, ישראל ואדום במואב, באה קריאה זו בעקבות דברי עבד
מלך ישראל (מלכים ב' ג' י"א): "פה אלישע בן שפט, אשר
יצק מים על ידי אליהו". שוב אנו רואים כי אין אלישע עומד
בזכות עצמו, אלא בזכות סודמו אליהו (מוזכר כאן גם יחוסו
ועל כך נעמוד בהמשך).

(2) כשבן הדד שולח את חזאל לשאול את אלישע האם יחיה מחוליו, אומר אלישע לחזאל: "... הראני ה' אוחר מלך על ארם" (מלכים ב' ח' י"ג). כאן מקיים אלישע את ציווי ה' לאליהו (מלכים א' י"ט ט"ו) "ויאמר ה' אליו לך שוב מדבר - דמשק ובאת, ומשחת את חזאל למלך על ארם" אם כן, אנו רואים שגם כשאלישע מגיע לשיא כאשר מלך מאומות העולם, שולח אליו שליח ע"מ שיחנבא עליו - מקיים למעשה אלישע לא את שליחותו שלו, אלא את שליחותו של אליהו.

בהמשך אנו מוצאים שליחות נוספת שנצטווה עליה אליהו, ואלישע מקיים אותה. והיא, משיחת יהוא בן נמשי למלך על ישראל, אליהו נצטווה על כך במלכים א' (י"ט) ואלישע מקיים את השליחות כפי שמסופר במלכים ב' (ט'). בשני מקומות אלה, בהם מקיים אלישע את שליחות אליהו, ניתן אף להבחין בכך שאין אלישע רוצה ליטול לעצמו את השליחות, מאחר והן שייכות לאליהו הנביא. לכן במשיחת חזאל, משתמש אלישע בביטוי "הראני ה'" (מלכים ב' ח' י"ג) ובמשיחת יהוא אין הוא מבצע בעצמו את השליחות של משיחת מלך בישראל, למרות שזו שליחות נכבדה, אלא מטיל אותה על "אחד מבני הנביאים" (מלכים ב' ט' א').

(ג) בעת מלחמת בן הדד מלך ארם בישראל (מלכים ב' ו') מחגלה אלישע כנביא המקבל כח נבואה גדול מאת ה'. אולם, כשמגיע הנס שמחולל אלישע במלחמה לשיא, בהכאת ארם בסנוורים ומוביל אותם אל חוף השומרון, פונה מלך ישראל אל אלישע ואומר: "האכה אכה אבי". הכינוי "אבי" מופיע כאן אחרי שבאותה פהסה בה מנצח אלישע את ארם, בעזרת הנבואה הניתנת לו מאת ה', מזכרים התארים: "נביא" ו"איש האלקים", ומכאן שכינוי זה בא להזכיר שגם כאן אין אלישע פועל כנביא עצמאי, אלא פועל תחת השפעתו של אליהו שנקרא ע"י אלישע עצמו "אבי" (מלכים ב' ב').

גם בדברי הימים ב' (כ"א) רואים עדות לכך, שתקופת נבואתו של אלישע עומדת בצילו של אליהו, עד כדי כך שבימי יהורם מלך יהודה, לאחר מות אליהו נשלח מכתב מאליהו ליהורם (הרד"ק בפירושו לפס' י"ב שם כותב: "בסדר עולם נאמר כי כבר היה לאליהו שבע שנים שנגנז כשבא ליהורם המכתב ממנו"). כלומר, אנו ממשיכים לשמוע על אליהו גם בזמן שאלישע הוא הנביא המוכר באותה תקופה.

אח השפעת אליהו על נבואותיו של אלישע, אנו יכולים לראות כסמליות רבה בכך שהנס הראשון שעושה אלישע מיד עם התחלת חפידו כנביא (מלכים ב' ב') היא קריעת מי הירדן באדרתו של אליהו. אותה אדרת שבאמצעותה קרע אליהו קודם לכן את מי הירדן. במאורע האחרון בו אנו פוגשים את אלישע

הוא עומד למוח ומובא ליואש, ואז אומר לו יואש: "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו" (מלכים ב' י"ג) - ממש אוחז מילים שאמר אלישע על אליהו עם פרידתו, דבר זה ממחיש לנו את מעגל חייו של אלישע שסבב סביב אביו הרוחני אליהו למן הפגישה ביניהם, התחלה נבואותיו של אלישע ועד למוחו של אלישע.

לפי הסברינו עד עתה, נוכל גם להבין את מגמת הכתוב, בכך שהקדים כמה משפטי רקע על אלישע (בסוף פרק י"ט במלכים א') בניגוד לאליהו, עליו אין אנו יודעים כלום מלבד מקום מגוריו.

אליהו, נביא שעומד בזכות עצמו, ללא השפעות חיצוניות ולכן גם מופיע כאותו אליהו הנביא המהחיל לנבא לאחאב, לעומת זאת, אלישע מושפע וקשור לאחרים. וכך גם הוא מתגלה לנו: מצד אחד, הרצון ללכת אחר אליהו מיד ללא שהיות ומצד שני הקשר עם ביתו והוריו (לכן גם במלכים ב' ג' י"א כשאומר עבד מלך ישראל שניתן לקרוא לנביא אלישע, הוא מזכיר גם את שם אביו מחד גיסא וכן את העובדה ששימש את אליהו מאידך גיסא). משמנתק אלישע את הקשר עם ביתו הגשמי, עם הוריו מולידיו והולך אחרי אליהו, מראה לנו הכתוב לכל אורך דרכו; כיצד אינו יכול להשתחרר מרישומו של אביו הרוחני אליהו הנביא, לאחר התנתקותו מהוריו הגשמיים, כפי שמבטא זאת הכתוב (מלכים ב' י"ב) "ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו".

יהושע בכרך בספרו: "יונה בן אמתי ואליהו" (פרק עשירי עמ' 157) בהתייחסו לאלישע הנביא כותב: ולא נחצו המים לפני אלישע (מלכים ב' ב') עד אשר התפלל ואמר "אייה ה' אלקי אליהו" וכו' ואח"כ: "ויאמרו נחה רוח אליהו על אלישע" כי מכוחו של אליהו ומברכתו יבוא עתה אלישע לשפוט את ישראל תחתיו. הוא אלישע כן שפט מאבל מחולה אשר נשק לאביו ולאמו ויעזבם "ויקם וילך אחרי אליהו".

מחוך הנחונים שהובאו במאמר עד עתה על אלישע הנביא, מסתבר כי הוא הולך בדרך שהתווה לו אליהו. אולם, אלישע הביא עימו גם חידוש - אותו לא ראינו אצל אליהו, והוא, מעורבותו הפעילה והיזומה בחיי העם. בניגוד לאליהו שמתגלה לנו כנביא המקנא לה' (מלכים א' י"ט י') "קנא קנאתי" שאינו מוכן ללכת ולהנבא לעם מיוזמתו, אלא, כמעט תמיד עושה זאת לאחר ציווי ה' (מלכים א' י"ז (ב) (ח) י"ח (א) י"ט (ט"ו) ועוד), ובנוסף לכך, נמצא בעימותו מתמיד עם המלך, אנו רואים שאלישע כן מעורב בחיי העם כפרטים הן בכך שהוא עושה ניסים לאנשים שונים והן בצרותיו של העם כעם כפי שאנו רואים במלחמת ארם (ה' ח') שבה אלישע פונה למלך ישראל מיוזמתו ומזהירו על הסכנה.

גם מאפיין זה בנבואותיו של אלישע יכול להיות מוסבר לאור מגמת הכתוב בחיבור אלישע כפי שנתגלה לנו עד כה. אלישע, כפי שראינו, מושפע מקשרו לאחרים. תחילה להוריו ואח"כ לאליהו, בניגוד לאליהו שעומד בזכות עצמו ללא השפעות חיצוניות. ממילא מובן, שאלישע, שמטבעו מחקש לאחרים, לא יוכל לסבול לחיות באותה בדידות שאפיינה את אליהו ולכן אלישע מערב את עצמו בחיי העם, לעומת אליהו שומר על מרחק בינו לבין העם כביסוי לאי התלות שלו באחרים.

לסיכום, ניחן לומר שאותה חכמה שגרמה לאלישע להתקשר אל אליהו ולהתוות את דרכו הנבואית לאור השפעתו, היא היא שגרמה לו לחדש גורם שלא הופיע בדרכו הנבואית של אליהו - מעורבות חזקה ופעילה בחיי העם.

*****
* "ומלאכי אלוקים עולים ויורדים בו" - הסביר ר' *
* צדוק הכהן: "אי אפשר לעליה יוחר גדולה - בלי *
* ירידה! - אולם גם בירידה - והנה ד' נצב עליו!" *
* *****